

Svoboda a autorita ve výchově

Ivana Pištková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Ivana Píšťková
Osobní číslo: H130119
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Svoboda a autorita ve výchově

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti svobody ve výchově a autority učitele a rodiče.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkové metody.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada Publishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

KOHOUTEK, Rudolf. Vývoj a výchova dítěte v rodině. Brno: CERM, 1998, 17 s. ITEM. ISBN 80-7204-105-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. Po dobrém, nebo po zlém? Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0852-5 (8. vydání).

PELIKÁN, Jiří. Výchova pro život. Praha: ISV 2004. 123 s. ISBN 8085866234.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 9788024621531 (2. vydání).

CHRÁSTKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. 265 s. ISBN 8024713691, 97880024713694.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jitka Vaculíková, Ph.D.
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce:

6. ledna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 6. ledna 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně5.3.2016.....

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledky obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku svobody ve výchově dětí a uznávání autority. Teoretická část se na základě studia odborné literatury zabývá různými pohledy na svobodu ve výchově a vzdělávání, rozdílným pojetím autority, autoritou učitele a rodičovskou autoritou, výchovou a výchovnými styly rodičů. Praktická část obsahuje výsledky kvantitativního výzkumu, provedeného formou dotazníkového šetření mezi rodiči žáků základních škol, zjišťující míru svobody a autority v rodinách žáků. Dotazníky byly rozdány rodičům vybraných dětí.

Klíčová slova: svoboda ve výchově, autorita, výchova, výchovné styly, chyby ve výchově

ABSTRACT

This thesis focuses on the issue of freedom in the upbringing of children and recognition of authority. The theoretical part is based on studies of the literature deals with different views on freedom in education and training, the various conceptions of authority, the authority of teachers and parental authority, education and educational styles of parents. The practical part contains the results of the quantitative research carried out by means of a questionnaire survey among parents of pupils of primary schools, identifying the degree of freedom and authority in the families of pupils. The questionnaires were handed out to the parents of selected children .

Keywords: freedom in education, authority, education and educational styles, faults in education

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Jitce Vaculíkové za přínosné vedení mé bakalářské práce, její odbornou pomoc a zkušenosti, které mi poskytla během zpracování práce. Děkuji i za její trpělivost a shovívavost k mým pracovním možnostem. Velké díky patří také celé mé rodině, která mě po celou dobu mého studia podporovala.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	6
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 SVOBODA VE VÝCHOVĚ.....	9
1.1. ZNAKY SVOBODNÉ VÝCHOVY	10
1.2. FUNKCE SVOBODNÉ VÝCHOVY	11
2. AUTORITA	13
2.1. RŮZNÉ POJETÍ AUTORITY	14
2.2. RODIČOVSKÁ AUTORITA	15
2.3. AUTORITA UČITELE	16
2.3.1. Faktory ovlivňující autoritu	17
2.3.2. Pedagogické zásady vzniku autority.....	18
3. VÝCHOVA.....	19
3.1. VÝCHOVNÉ STYLY RODIČŮ	20
3.2. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VÝCHOVU	21
3.3. CHYBY VE VÝCHOVĚ	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	24
1. VÝZKUMNÝ PROBLÉM	25
2. DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	26
2.1. VÝZKUMNÉ CÍLE	26
2.2. HLAVNÍ A VEDLEJŠÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	26
2.3. DEFINICE PROMĚNNÝCH	27
2.4. VÝZKUMNÝ SOUBOR	27
2.5. VÝZKUMNÁ METODA.....	28
2.6. ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	28
3. ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	30
3.1. SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	41
DOPORUČENÍ PRO PRAXI	42
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
SEZNAM OBRÁZKŮ	46
SEZNAM TABULEK	47
SEZNAM PŘÍLOH	48

ÚVOD

Pro závěrečnou bakalářskou práci jsme zvolili téma „Svoboda a autorita ve výchově“. Tato problematika nás zajímá z hlediska profese. Během praxe se setkáváme s různým chováním dětí a zároveň i s různými typy rodičů. Každé dítě je ve svých projevech jedinečné a stejně jedineční jsou i jejich rodiče. Jako učitelé mnohokrát řešíme výchovné problémy dětí. Ve většině případů se příčiny problematického chování dětí objevují v narušeném rodinném prostředí nebo kvůli rodičovskému postoji k dítěti. Často se setkáváme také s tím, že není respektována autorita učitelů.

Dítě vyrůstá v rodině, která formuje jeho osobnost, vytváří vzorce jeho chování a připravuje jej k sociálním rolím, které bude muset ve společnosti zastávat. Proto bychom se měli zabývat tím, jak k dítěti přistupovat a jak jej vychovávat. Rodiče by měli být pro dítě přirozenou autoritou, měli by rozvíjet jeho citovou stránku, ale také dětem stanovit pravidla a mantinely.

Dle názoru Pelikána (1997) by se měla respektovat svoboda dítěte, aby byla plně rozvinuta jeho osobnost a svébytný vývoj. Naopak Manniová (2005) upřednostňuje vytyčení hranic, bez kterých může být dítě ve společnosti ztracené.

Dle Vágnerové (2012) rodiče ovlivňují rozvoj dítěte, jsou pro něj jednoznačnou autoritou a pro život dítěte jsou nepostradatelní. Ale mohou nadělat i mnoho škody.

Matějček (2015) ve svém díle klade důraz na vliv prostředí, které dítě ovlivňuje a formuje, ale samo do něj aktivně zasahuje.

Velká svoboda ve výchově může znamenat nekázeň. Kde je dostatek kázně, může být i dostatek svobody. Názory na tyto dvě rozdílné otázky ve výchově dětí a mládeže se neustále mění a vyvíjí. Předmětem naší práce bude zkoumat rozdíly ve výchově, zda by rodiče měli zpřísnit výchovu, či naopak poskytnout více volnosti. V neposlední řadě neopomeneme otázku faktorů, které ovlivňují výchovu a chyby ve výchově.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část vychází z odborné literatury a je členěna do tří kapitol. První kapitola se zaměřuje na svobodu ve výchově, znaky svobodné výchovy. Druhá část se zabývá samotným pojmem autorita, vztahem autority a výchovy, rodičovskou autoritou, autoritou učitele. Třetí část je zaměřena na výchovu, výchovné styly a chyby ve výchově. Teoretická část vznikla na základě obsahové analýzy dostupných materiálů. Výběr literatury probíhal podle

tématických souvislostí. Při práci jsem zpracovávala literaturu a prameny, které mi pomohly osvětlit danou problematiku. Nalezla jsem v nich spoustu přínosných informací, které jsem se snažila uplatit při psaní této bakalářské práce. Praktická část je zpracována na základě kvantitativního průzkumu směřujícího k vyvrácení nebo potvrzení hypotéz, které byly stanoveny před jeho začátkem. Výzkum byl uskutečněn formou dotazníkového šetření mezi rodiči dětí základních škol v Uherském Hradišti. Je zaměřen na zjištění úrovně svobody a autority ve výchově dětí. Následuje analýza a zhodnocení získaných výsledků v podobě závěrečného shrnutí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SVOBODA VE VÝCHOVĚ

Mnoho rodičů si s výchovou svých dětí neví rady. Příčin může být celá řada: nedostatek sebedůvěry ve vlastní rodičovské schopnosti, velká pracovní zaneprázdněnost, únava, nebo přílišný ostych při stanovování hranic, co dítě dělat může a co již nesmí.

Hranice, které by děti měly respektovat jsou ve výchově důležité. Pokud nejsou v rodině hranice stanovené, může být dítě nejisté, protože v jiném prostředí, například ve škole, hranice existují a dítě je musí dodržovat. Je to ovšem pro něj velmi těžké, pokud to nemá zažité z domova (Manniová, 2005).

Pojem svoboda můžeme těžko definovat. Obvykle o něm mluvíme, pokud je člověk něčím omezován. Svoboda by měla být stanovena tak, aby neomezovala práva ostatních. V současné době se setkáváme v rodinné výchově s koncepcí, která vychází především z dítěte, jeho osobnosti, přání, zájmů. Základem je vnímání dítěte jako svébytné bytosti, která má v sobě všechny zárodky dalšího rozvoje. Výchova mu je pomůže rozvinout, dítě příliš neomezuje a vytváří prostor pro jeho svébytný vývoj. Předností tohoto přístupu je respektování osobnosti dítěte. (Pelikán, 1997, s. 72)

Respektování osobnosti dítěte by ale nemělo znamenat, že se mu budeme podřizovat. Pedocentrické pojetí neumožňuje klást nároky na dítě. Děti musí plnit i požadavky. Neděláme přece jen to, co chceme, ale co je třeba udělat, i když tím nejsme nadšení. Pokud si dítě navykne, že vše vychází z jeho přání a zájmů, nebude schopno přijmout nároky, které klade život. Ne všichni budou chtít uznávat, že právě ono je středem světa. Rodiče si neuvědomují, že tímto přístupem svému dítěti vlastně škodí. „Duševní komfort z dětství, kdy bylo vše příjemné, protože se všichni podřizovali Jeho veličenstvu dítěti, vede ve většině případů k rozčarování a duševnímu diskomfortu v dospělosti. (Pelikán, 1997, s. 74).

Výchovné zásahy v podobě odměn a trestů nepůsobí okamžitě tím, že zastavují nevhodné chování a povzbuzují vhodné, ale pomáhají vytvářet trvalejší postoje dítěte k určitým zásadám, ideálům a mravním normám (Matějček, 2015, s. 98).

„Povolnost, příliš velká shovívavost a hýčkáni dělají z dětí tvory rozmarné, vzpurné a domýšlivé, mlsné, líné a nesnesitelné, vyrostou a zůstanou dětmi.“ Goya

Bylo zjištěno, že v rodinách, které se snažily o výchovu k zodpovědnosti, panovalo dobré, pozitivní klima, úcta, soudružnost členů rodiny a jednota výchovného působení. Byly zde používány odměny i tresty. V rodinách, ze kterých pocházeli nezodpovědní jedinci nebyly děti trestány vůbec nebo naopak byly trestány jen tělesnými tresty. (Pelikán, 1997 s. 96).

Jednoduchá rozhodnutí učí děti přijímat odpovědnost za své činy a zároveň i získávat určitá privilegia. Rodiče je tak připravují na jejich dospívání. Tak aby po absolvování školy byly, co možná nejvíce soběstačné, alespoň co se týče schopnosti dělat správná rozhodnutí. (Průcha-Walterová-Mareš, 2003, str. 257).

Mezi oběma koncepcemi je potřeba najít spojovací článek, něco, co je zajímavé pro děti, ale i pro pedagoga. Pokud se to podaří, jsou vytvořeny podmínky, aby děti jednaly tak, jak mají. Dělalí to nenuceně, ze své vůle a necítí se být vychovávány. V určitém okamžiku by děti měly pocítit potřebu spojit své síly s dospělým, člověkem zkušeným a znalým. Projevují k němu důvěru, akceptují jeho názory, rady a postoje. Začínají chápat bez donucení, co je správné a jak musí jednat. Někdy pedagog napomáhá vytvoření takových situací, ze kterých děti samy vyvodí odpovídající závěry. (Pelikán, 1997, s. 77).

Svobodná výchova rozvíjí osobnost dítěte, pomáhá vytvořit pozitivní vztah mezi rodičem, pedagogem a dítětem. Děti dostane svobodu, má svá práva, ale současně i povinnost a odpovědnost za svá rozhodnutí.

1.1. Znaký svobodné výchovy

Nová výchova objevuje dítě na základě pedocentrismu. Pedocentrismus je pedagogický směr ze začátku dvacátého století, který cíle výchovy a vzdělání zcela podřizuje zájmům a potřebám dítěte. Základem je vnímání dítěte jako svébytné bytosti, která má v sobě všechny zárodky dalšího rozvoje. Výchova mu je pomůžce rozvinout, dítě příliš neomezuje a vytváří prostor pro jeho svébytný vývoj. S podobným přístupem, který vychází z potřeb dítěte se setkáváme už u J.J. Rousseaua, J. Deweye, ale i u řady současných alternativních směrů výuky (např. u waldorfských škol, u směrů montessoriovského zaměření). Předností tohoto přístupu je respektování osobnosti dítěte. (Pelikán, 1997, s. 72)

S počátkem 20. století se objevuje a postupně sílí kritika tradiční školy a formulují se požadavky nového způsobu výchovy a školy. V 60. letech se objevili hippies, sexuální svoboda. Květinové děti plodily vlastní děti a měly opačný extrém než jejich rodiče. Volná výchova, liberální přístup, maximum svobody pro dítě. To byl trend 70. a 80. let. Výsledkem jsou rozmazlené děti bez hranic, malí tyraní. Postupně se začalo ve výchově prosazovat jasné vymezení hranic. Dnes nemáme děti bít, strašit, ponižovat, ale musíme jasně určit, co a jak bude, co smějí a co nesmějí. A na tom trvat. Děti tak vědí, co očekávat,

svět je přehledný. To je uklidňuje a zamezuje nekonečnému zkoušení, co si ještě mohou dovolit.

V polovině sedmdesátých let minulého století si získala velkou popularitu výchovná metoda francouzské psychoanalytičky Françoise Doltové, propagátorky myšlenky, která byla později shrnuta do věty „dítě je osobnost“. Podle těchto názorů se výchova nemá soustředit na příkazy a zákazy, ale od raného věku je třeba s dítětem zacházet jako se svobodnou osobností. Místo příkazů nastoupily domluvy a přemlouvání, zákazy byly nahrazovány svolením. Pevný denní řád v mnoha rodinách nahradila téměř absolutní svoboda (Wildová, 2010, s. 195).

Snahy o pedagogický reformismus směřující k stejným výchovným cílům lze sledovat dodnes. Postmoderní pojetí pedagogiky v osmdesátých letech usiluje o odstranění jakékoli autority a zdůrazňuje respektování individuality osobnosti dítěte, hlavním úkolem výchovy je vést jej k pluralitnímu pohledu na svět a pomáhat mu, aby se do něj úspěšně začlenil. (Jůva, 2007, s. 91).

Jednou z nejdůležitějších hodnot dnešní doby je svoboda. Základem moderní výchovy není bezpodmínečná poslušnost, ale samostatné rozhodování. Úkolem dospělých je vytvářet dětem příležitosti a nabízet jim možnosti k jejich dalšímu rozvoji. Ubývá autoritativního přístupu, přibývá prvků z volné výchovy. Děti se dnes mnohem více podílejí na rozhodování v rodině, více je jim nasloucháno a více jsou respektována jejich přání a potřeby. Také výrazně ubylo používání fyzických trestů. Na druhou stranu se rodiče svým dětem méně věnují, což jde přímo proti principům volné výchovy, kde má rodič působit jako přirozený vzor.

1.2. Funkce svobodné výchovy

Hlavní funkcí výchovně vzdělávací soustavy je rozvoj subjektu, svobodné harmonické rozvíjení dětí, mládeže i dospělých.

Komplexní pojetí výchovy dle Průchy (2000) :

- respektuje její mnohostrannou úplnost, pojímá výchovu a vzdělávání v dimenzi celoživotní i celospolečenské
- výchovu dětí a mládeže spojuje s výchovou dospělých, řadíme sem výchovu veřejnou, rodinnou, sebevýchovu i sebevzdělávání, celoživotní charakter výchovy
- výchova je záležitostí každého člověka, výchovných činitelů, společnosti

Dle Jůvy (1999) funkcí výchovy je plný rozvoj lidské osobnosti, rozvíjet všechny ve všem všestranně:

- příprava k sociálním rolím, nejtypičtější sociální role jsou občan, pracovník, ochránce a tvůrce životního prostředí, partner a rodič, účastník kulturního života, uživatel hodnot, uživatel volného času, účastník dopravy
- rozvoj základních kvalit osobnosti
- rozvoj subjektivních kvalit, které se ve výchovném procesu rozvíjejí
- výchovu rozvíjet dvoustránkově – vzdělávání a výchova v užším slova smyslu
- rozvíjíme vědomosti, schopnosti, návyky, postoje ke skutečnosti, zájmy a potřeby, chování
- rozvoj v kulturních oblastech
- plný rozvoj jedince znamená orientovat ho v oblastech kultury
- rozvíjet výchovu světonázorovou, jazykovou, vědeckou a ekologickou; technickou, ekonomickou a pracovní; mravní, právní, politická; estetickou; tělesnou

Podle Pelikána, nejdůležitější pro výchovu je vytvoření podmínek, ve kterých se chce dítě samo zdokonalovat, pracovat na sobě, z objektu výchovy se stává jeho subjektem. Teprve tehdy můžeme hovořit o úspěchu svého pedagogického působení. Pokud není dítě přesvědčeno o tom, že naše požadavky jsou oprávněné a neztotožní se s nimi a může dojít kdykoliv ke zvratu v jeho jednání a chování (Pelikán, 1997, s. 66).

Cíle základního vzdělávání jsou stanoveny v Národním programu výchovy a vzdělávání v ČR a vyplývají ze společenských i individuálních potřeb. Vzdělávání dětí není zaměřeno jen na rozvoj rozumových schopností a dovedností, ale je důležitý také rozvoj sociálních, morálních a duchovních, estetických dovedností a pozitivních vztahů k ostatním lidem. Aby byla výchova důsledná a tím i úspěšná, je důležité, aby měli vychovatelé stanovené jednotné cíle.

2. AUTORITA

Společnost a kultura, ve které žijeme ovlivňuje celý náš život. Naše názory a myšlenky jsou ovlivňovány lidmi, kteří na nás působí a ovlivňují naše postoje. Mnozí z nich pro nás představují autority a vzory.

Podle Kučerové (1999) je autorita antropologická konstanta, která se podílí na pravidlech skupinového života, řádu skupiny, spolu podmiňuje její biologické přežití, rozvoj jedinců a předávání zkušeností z generace na generaci.

„Autorita je legitimní moc. Moc uplatňovaná v souladu s hodnotami těch, kdo jsou ovládáni jim přijatelnou formou, která si získala jejich souhlas“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 23).

Autorita je také sociálním vztahem, je to vztah mezi osobami, kdy jedna je nositelem autority a druhá jejím příjemcem. K vlastnostem autority patří její relativnost, jedinec získává autoritu v určitém časovém období vzhledem ke konkrétním skupinám a lidem. Další vlastností autority je její asymetričnost. Její nositel vytváří vztah nadřízenosti a podřízenosti. (Vališová, 1998).

Slovo auctoritas znamená v latině podporu, záruku, jistotu, spolehlivost, hodnověrnost.

S pojmem autorita jsou často spojována slova vliv, kompetence, dominance a řízení. Autorita představuje pozitivní hodnoty a význam ve společnosti a základ jejího fungování. Během vývoje je však autorita spojována s pojmem moci a k moci patří strach, který je zdrojem agresivního jednání (Vališová, 2008).

Nejeden z nás někdy pocítil rozporuplný vztah k autoritě. Na jedné straně po ní lidé volají, na druhé straně je odmítána. Kvůli pocitu bezpečí, jistoty nebo pomoci při dosažení našich cílů jsme ochotni autoritu akceptovat. Odmítavý postoj přichází, pokud se cítíme omezováni v naší svobodě, rozhodování, osobní nezávislosti. Lidé k autoritě přistupují na základě svých potřeb a přání. Proto musíme dělat kompromis mezi autoritou, svobodou a vlastní odpovědností (Vališová, Šubrt, 2004).

Autorita vyrůstá z existence člověka. Nositelem i příjemcem autority je vždy konkrétní osoba. Ten, kdo chce být akceptován jako nositel autority, musí sám autoritu uznávat (Střelec, 1998, s.54).

Dle Vališové (2008, s. 9) bývá jinak interpretována autorita v rodině, kde rodiče vychovávají své děti, odlišně v pracovním prostředí a jinak ve škole. Máme příležitost konfrontovat se s potřebou i působením autority. Ovlivňovat druhého neznámá tvarovat jej podle univerzálního modelu, zbavovat jej možnosti být sám sebou ani omezovat jeho

individuální charakteristiky. Jedinec se celý svůj život včleňuje do společnosti, kde se svoboda a autorita vzájemně nevylučují.

2.1. Různé pojetí autority

Rozlišujeme různé typy autorit, není snadné je správně začlenit, neboť se některá kritéria překrývají. Podle Vališové (2008) rozlišujeme několik typů autority podle genetického a sociálního kritéria:

Genetické kritérium:

- a) Autorita přirozená vyplývá z vrozených osobnostních rysů, může být umocněna temperamentovými dispozicemi.
- b) Autorita získaná se zakládá na schopnosti osvojené v průběhu života, čerpá a staví na přirozené autoritě, kterou někdy kultivuje, upravuje nebo omezuje.

Sociální kritérium:

Dle sociálního statutu:

- a) Autorita osobní představuje přirozený vliv, který pramení z individuálních vlastností, schopností a dovedností jedince.
- b) Autorita poziční znamená míru vlivu, kterou získá jedinec díky svému postavení v systému organizace.
- c) Autorita funkční představuje vliv vyplývající z očekávaného splnění výkonu, z výkonu v určité roli.

Dle prestiže:

- a) Autorita formální je mírou vlivu, který plyne z postavení a to bez ohledu na konkrétního jedince a jeho osobnostní vlastnosti.
- b) Autorita neformální je založená na lidských a odborných charakteristikách jedince, který má na ostatní přímý vliv.

Dle důsledků chování sociálního okolí:

- a) Autorita skutečná spočívá v tom, že podřízení respektují stanovenou strategii, projevují vstřícnost pokynům, skupina se projevuje soudržností i v krizových situacích.
- b) Autorita zdánlivá se projevuje nedůvěrou ve skupině, neochotou ke spolupráci, nositel autority nemá u spolupracovníků v náročné situaci oporu. (Vališová, 2008, s. 41)

Další členění specifikuje různé typy osobního vkladu:

- a) Charismatická autorita vyplývá z osobnosti, její sílu ovlivňuje vyzařovaná energie, zdravé sebevědomí, komunikační dovednosti, laskavost, takt.
- b) Odborná autorita se získává profesními znalostmi a dovednostmi.
- c) Morální autorita je rozvíjena poctivým a odpovědným vztahem k sobě, lidem a ke světu

Problémem je nacházet míru vztahů mezi jednotlivými druhy autorit. Někdo pro nás znamená větší autoritu odbornou, jiného si vážíme lidsky a morálně, dalšího ctíme jako představitele funkce, která sama o sobě nese autoritu. (Vališová, 2008, s. 42)

2.2. Rodičovská autorita

Rodiče ovlivňují rozvoj dítěte, jsou pro něj jednoznačnou autoritou, jejich rozhodnutí dítě bez výhrad přijímá. Mohou nadělat i mnoho škody, pokud dítě nutí do něčeho na co nemá předpoklady, pokud po dítěti chtějí příliš mnoho, ale i pokud po dítěti nechtějí nic. (Vágnerová, 2012, s. 314).

„Pro malé dítě je přirozenou autoritou každý dospělý, protože je nesmírně silný, mocný a dovedný. Dítě dovede obvykle rozlišit autoritu založenou jenom na fyzické převaze od autority, za níž stojí i citový vztah“ (Matějček, 1986, s. 309).

V určitém věku jsou pro děti největšími vzory rodiče a ti by měli jednat tak, aby od nich dítě mohlo přejímat správné způsoby jednání. Podle Čápa (1993, s. 272): „Rodina poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci. Předává mu základní model – model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině. Začleňuje dítě do určitého způsobu života a předává mu určité sociální požadavky a normy.“

Pokud jde o autoritu rodiče, mělo by jít o převahu osoby zkušenější a zralejší nad osobou méně zkušenou. Autoritu rodičů může ovlivňovat také citový vztah mezi rodičem a dítětem. Rodiče si u svých dětí získávají autoritu, pokud dávají dětem správným příklad, jsou jim vzorem. Důležitý je také upřímný vztah k dítěti, vzájemná úcta a důvěra mezi nimi i ostatními členy rodiny. Rodiče se musí chovat a jednat tak, jak si přejí, aby se chovaly jejich děti. Musí uznávat práva jiných lidí, dbát a respektovat společenské normy či hodnoty a předávat je svým dětem (Manniová, 2005).

Rodič, který bazíruje na maličkostech, působí na dítě jako nejistý člověk. Přirozená autorita se pozná jinak. Vnitřně silný rodič může dítěti klidně někdy ustoupit.

2.3. Autorita učitele

Škola je důležitou institucí, která rozvíjí dětskou osobnost. Nástup do školy je důležitým sociálním mezníkem. Působí jako důležitý socializační činitel, modifikující rozvoj určitých osobnostních vlastností i žádoucího sociálního chování. Škola má svoje požadavky a očekávání, které mohou ovlivnit dětské sebepojetí. (Vágnerová, 2012, s. 21).

Učitel je přijímán jako autorita. Autorita učitele není zpochybňována. Děti kladou důraz na spravedlnost, chápou respektování daných pravidel. Požadavky, které se od nich nějak liší považují a nespravedlivé, vyžadují stejné podmínky pro všechny žáky. Kladou důraz na rovnost (Vágnerová, 2012, s. 337).

Učitel zakládá svoji autoritu na jiných kvalitách, nejenom na nutných znalostech. Chce-li být považován za autoritu, měl by dokázat to, co žádný počítač neumí – ocenit a pochválit i za malý úspěch. Ten, kdo oceňuje, nebo kárá, si osobuje právo hodnotit. Je-li toto hodnocení akceptováno, je uznáno i právo na toto hodnocení. Hodnocení předpokládá znalost hodnocené věci, usměrňování okolních vlivů a důkladnou znalost toho, kdo je hodnocen. Učitel určuje průběh dění. V aktivním řízení spočívá jeden ze zdrojů autority (Střelec, 1998, s. 54).

Podle Pettyho (2004) je vztah mezi učitelem a žákem založen na vzájemném respektu. Tento vztah vzniká postupně a na počátku by měl učitel dosáhnout pozice moci na základě své formální autority. Žáci musí pochopit, že jeho autorita je legitimní a nezbytná. Tento formální vztah dává učiteli právo na poslušnost žáků při práci i v chování, právo na ticho, pokud učitel mluví.

Učitel, který není vybaven potřebnými kompetencemi, může přispět ke slabému výkonu žáka, k negativní orientaci žáka vůči škole, a to svým přístupem vůči němu, ovlivněným např. haló efektem či efektem očekávání. Může tak přispět i k negativnímu sociálnímu klimatu třídy (Helus, 2007, s. 280).

V souvislosti s autoritou učitele je nutné uvést i sociální dovednosti. Jde o poznávání a posuzování sebe a ostatních lidí, umění s nimi jednat, takt, umění správně se rozhodnout a objektivně hodnotit. To, do jaké míry si dospívající člověk osvojí sociální dovednosti, má vliv na jeho sebeúctu, utváří jeho odpovídající sebepojetí, což má kladnou zpětnou vazbu na vztah k dospělým (Vališová, 1999).

Autoritu učitele chápe Pařízek (1988) jako pravomoc k plnění společenských úkolů. Má možnost rozhodovat o učivu, jakým způsobem se žáci učí, hodnotí je, odměňuje, uděluje sankce. Tato pravomoc učitele je oprávněná, protože má vůči žákům, rodičům a společnosti odpovědnost. Druhou částí autority je přijetí učitele žáky na základě jeho chování a jednání.

2.3.1. Faktory ovlivňující autoritu

Získat autoritu není snadné, ale udržet si ji je ještě těžší. Někdo zaujme silou své osobnosti, jiný použije svůj důvtip. Získání autority ještě neznamená, že si jedinec získá autoritu u všech lidí nebo že o ni nemůže přijít. Ztratit získanou autoritu je totiž velmi jednoduché a to zvláště u dětí. Stačí jediné zaváhání, špatné rozhodnutí, které vede ke ztrátě důvěry a tím samozřejmě také ke ztrátě autority. Vališová (2008) uvádí mnoho rad a faktorů, které autoritu ovlivňují. Jsou to zásady, kterými by se měl člověk řídit, pokud chce svou autoritu posílit a nechce o ni přijít.

A) Faktory posilující vznik přirozené autority

- a) vnitřní stabilita osobnosti – jedinec, který si zachová v krizových situacích klid a jasnou hlavu, nadhled a schopnost reagovat na konkrétní situaci
- b) vysoká míra profesionální a odborné úrovně – což je důležité hlavně v učitelské profesi
- c) schopnost vést a řídit kolektiv
- d) dovednost komunikovat, předcházet konfliktům a řešit je
- e) umění sdělovat pochvalu a kritiku
- f) odolnost vůči stresu
- g) vlastnosti jako smysl pro humor, tolerance, respekt, ale také přísnost a důslednost

B) Faktory oslabující autoritu

- a) nedůslednost – děti potřebují jasné hranice a pravidla, dle kterých se mohou řídit
- b) nadměrná suverenita
- c) nedodržení slibů – nedodržení slibu je vlastnost, která se netoleruje ani mezi dospělými, natož u dětí; pokud od nich rodiče či učitelé vyžadují určité povinnosti a spoléhají se na jejich splnění, to samé očekávají děti
- d) nízké sebevědomí, nerozhodnost, nevyrovnanost – takové vlastnosti děti velmi rychle poznají a nemohou jedince, který jimi disponuje respektovat; zvláště to platí u dětí v období puberty a adolescence
- e) nespravedlnost – v prostředí školy jde samozřejmě o vztah mezi učitelem a žáky;

je nepřijatelné, aby si učitel některé žáky oblíbil a jiné nikoliv; to samé platí v prostředí rodiny mezi rodiči a jejich dětmi

f) manipulativní chování, hrozby

2.3.2. Pedagogické zásady vzniku autority

„Učitel a žáci jsou základními činiteli vyučovacího procesu.“ Kohoutek (1996, s. 70)

To jakým způsobem se vyučovací proces bude ubírat záleží na jejich vzájemné interakci, jejich vztahu. Nejlépe bude vyučovací proces probíhat v prostředí příjemné, přátelské a klidné atmosféry. Největší podíl na vytvoření takové atmosféry má učitel. On je ten, který řídí a rozhoduje. Mělo by být samozřejmostí, že učitel vyslechne názor žáků a poradí se s nimi, ale vždy to bude on, kdo řídí a rozhoduje. Učitel by si měl být vědom svého vlivu na atmosféru a klima ve třídě a měl by podle toho jednat. Velmi přispívá, pokud učitel podporuje sebeúctu a sebedůvěru u žáků. Je vhodné, aby učitel s žáky jednal převážně v kladné rovině, snažil se o kladné hodnocení i dílčích úspěchů, povzbuzoval, chválil a oceňoval (Kyriacou, 2004).

Pro vztah mezi učitelem a jeho žáky je důležitý vzájemný respekt a úcta. Bez těchto dvou komponentů by nemohl vyučovací proces fungovat, protože učitel, který nemá ke svým žákům respekt a úctu, je nemůže nic naučit. Nemůže jim být dobrým příkladem, což je také velmi důležité a podstatné. Žáci vidí a vnímají, jak se učitel chová k nim či k ostatním lidem a v některých případech se s ním mohou ztotožňovat. Z tohoto důvodu je důležité, aby učitel byl pro své žáky vzorem.

Řekněme si několik zásad pro vytvoření osobní autority učitele:

- projevit opravdový zájem o každého žáka,
- chválit a ocenit žákovu osobní aktivitu
- vymezení jasných pravidel, jejich důsledné a spravedlivé uplatňování
- oslovovat žáky jménem
- používat v komunikaci s žáky slova „prosím“ a „děkuji“
- nezesměšňovat žáky
- trpělivost (Petty, 2004)

3. VÝCHOVA

Výchova je společenským jevem. Díky výchově je jedinec schopen se zapojit do společnosti. V odborné literatuře lze nalézt mnoho definic výchovy, uvádíme zejména následující.

Pedagogický slovník definuje výchovu jako proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Kořa mluví o výchově jako o specificky lidské aktivitě, jejíž podstata spočívá v navozování a řízení záměrných změn a procesů v osobnosti jedince (in Kořa a Jedlička, 2004).

Podle Pelikána (1995) je výchova „cílevědomým a záměrným vytvářením a ovlivňováním podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujičích jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností“.

Rodič nebo pedagog mohou najít inspiraci ve velkém množství způsobů pojetí a vymezení výchovy. Moderní pedagogika však považuje za nezbytné, aby výchova usilovala o rozvoj osobnosti jedince ve shodě s jeho individuálními dispozicemi a motivovala jej ve snaze stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností. (Průcha, 2000, s. 272).

Charakteristickým znakem výchovy je představa vychovatele, k jakým změnám v chování dítěte by mělo dojít. Podněty z prostředí, které vedou k tomuto cíli jsou tzv. výchovné prostředky. Obecné cíle, které si klademe jsou „životní“ (vychovat z dítěte dobrého a rozumného člověka) nebo jiné, které si stanovíme z měsíce na měsíc nebo z týdne na týden. Ve výchovných cílech máme mít vždy nějaký systém, pořadí důležitosti. (Matějček, 2015, s. 14).

Sdílení života a trvalá přítomnost rodičů, kteří mají o dítě zájem jsou důležité k vytvoření bezpečné vazby, z níž vyplývá větší vyrovnanost dítěte a schopnost navazovat další vztahy. Rodiče jsou zdrojem emoční podpory, ovlivňují uspokojování potřeby seberealizace prostřednictvím svých požadavků na dítě, výběrem aktivit, které považují za důležité, ale hlavně hodnocením. Rodiče představují vzorec dospělého chování. (Vágnerová, 2012, s. 315).

Rodina s dítětem jedná, zaujímá k dítěti postoje, vytváří mu oporu, představuje pro dítě základní vzorek sociokulturního chování a myšlení. Díky rodině dítě rozvíjí vztahy k sobě samému, druhým lidem, širšímu sociálnímu okolí. Rodina je základním životním

prostředím dítěte, odráží se v jeho vlastnostech a jeho jednání. Dítě zvnitřňuje klima rodinného soužití, rodinné návyky a požadavky. (Helus, 2007, s. 136).

Z fenomenologického pohledu rodina ovlivňuje celkové naladění člověka vůči světu svým výchovným klimatem, atmosférou domova. Každé dítě je osobností samo o sobě, to znamená, že není ani tak obrazem svých rodičů, kteří se na něm snaží mnohdy realizovat, ale není objektem jejich neustálého komandování nebo živou hračkou.“ (Kořa, 2004).

3.1. Výchovné styly rodičů

Problematice výchovných stylů se v odborné literatuře věnuje spousta autorů. U nás se výchovnými styly asi nejvíce zabýval profesor Jan Čáp. Rozlišuje tři základní typy výchovného přístupu k dítěti – autoritativní, liberální a demokratický.

- Autoritativní styl výchovy (nazývaný též autoritářský nebo dominantní) – rodič (vychovatel) se staví do role vševědoucího, který sám nejlépe ví, co dítě potřebuje. Hodně rozkazuje, hrozí a trestá. Na přání a potřeby dětí se příliš neohlíží, má pro ně málo porozumění a poskytuje jim málo samostatnosti a iniciativy. Typické jsou zákazy, příkazy a striktní vyžadování poslušnosti.

- Liberální styl výchovy – vyznačuje se slabým vedením a řízením. Rodič se o výchovu dítěte příliš nestará, vede děti málo nebo vůbec ne. Neklade velké požadavky, a pokud nějaké vysloví, obvykle je nekontroluje. Tento styl výchovy ponechává dítěti až příliš velkou volnost. Děti nemají pravidla a pevné hranice, které potřebují k tomu, aby si vymezily prostor působnosti a také prostor své jistoty a bezpečí. Typickým příkladem jsou děti, které působí nevychovaným dojmem, vědí, že si mohou dovolit zlobit.

- Demokratický styl výchovy (sociálně integrační) – rodič má celkem jasně vymezené cíle svého výchovného působení. Dává méně příkazů a více podporuje iniciativu dítěte. Působí spíše příkladem než tresty a zákazy. Důležitým prostředkem působení rodičů na děti je podávání návrhů. Takový rodič je přístupný diskusi a má pochopení pro individualitu. Demokratický rodič zohledňuje potřeby dítěte přiměřeně jeho věku. Dává dítěti odpovídající množství svobody, umožňuje mu samostatně se rozhodovat, projevovat názory a přání, a přitom se nezříká rodičovské odpovědnosti za jeho vedení. (Čáp, Mareš, 2007, s. 305).

E. S. Schaefer rozlišuje čtyři základní typy rodinné výchovy podle míry kontroly dítěte a míry lásky k němu projevované. Jedná se o výchovu zanedbávající, demokratickou,

autoritářskou a ochranářskou. Míra kontroly určuje, zda je dítě přísně řízeno shora nebo je mu ponechán prostor pro vlastní vyjádření. Míra projevované lásky pak určuje, zda je dítě pozitivně přijímáno nebo zda je odmítáno.

- Zanedbávající výchova - se projevuje lhostejností, zanedbáváním, nezúčastněností ze strany rodičů. Tato výchova pak způsobuje u dětí vzpurnost, agresivitu a odmítání sociálních pravidel.

- Autoritářská výchova – rodiče používají při výchově tvrdých trestů a vyžadují od dětí disciplínu. Tento typ výchovy může u dětí způsobit neuroticismus, problémy ve společenském životě, ostýchavost, agresivitu proti vlastní osobě .

- Demokratická výchova – při výchově se klade důraz na svobodu, demokratičnost a podporu vědomí sounáležitosti s rodinou. Děti se společně s rodiči podílí na rozhodování. Tento typ výchovy je považován za ideální. Výsledkem této výchovy je aktivita, nezávislost, tvořivost, otevřenost a asertivita u dětí. Děti takto vychovávané mají zdravé sebevědomí, jsou cílevědomí a mají velké předpoklady pro dobré fungování ve společnosti (Peterková, 2006).

Rodiče vytvářejí pro zdravý rozvoj svého dítěte bezpečný a inspirativní prostor. Některé děti potřebují více usměrnit, jiné zase podporu k samostatnosti a svobodu. Pocit bezpečí a inspirativní prostředí zajišťuje především láskyplný vztah rodičů k dítěti a rodičů mezi sebou. Kromě záměrné výchovy, při které rodiče nějak na své dítě působí, se ve vývoji uplatňuje především atmosféra v rodině, kterou tvoří vztahy a každodenní prožitky.

3.2. Faktory ovlivňující výchovu

Formování osobnosti neovlivňuje jen výchova sama o sobě, ale působí na ni dědičnost i ostatní podmínky prostředí.

Autorky Lacinová, Škrdlíková (2008, s. 59) uvádí, že osobnost dítěte je významným faktorem v utváření určitého způsobu výchovy: „Od narození reaguje dítě na chování a požadavky svých rodičů podle vrozených dispozic a tím poskytuje dospělým zpětnou vazbu. V optimálním případě je rodič schopen zpětnou vazbu smysluplně vyhodnocovat, posoudit a eventuálně změnit svoje postoje a chování k dítěti.“

Na postoj rodičů k výchově má výrazný vliv jeho osobnost, tvořená vrozenými dispozicemi (temperament, inteligence, pohlaví) a vlivy prostředí, které vstupují do

interakce s rodinným prostředím (např. zkušenost z dětství, vzdělání rodiče, jeho komunikační dovednosti) (Lacinová, Škrdlíková, 2008, s. 27).

Podle A. Bussara, Plomina in Lacinová, Škrdlíková (2008, s. 60) ovlivňují utváření rodičovských výchovných praktik tři skupiny faktorů: zkušenosti rodiče (včetně zkušeností z dětství a vlivu masových médií), rodičovský temperament a temperament dítěte.

Matějček uvádí, že na utváření výchovných postojů rodičů spolupůsobí jejich vlastní zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům a ostatním vychovatelům, dosavadní citový a psychosociální vývoj, inteligence a vzdělání, osobní systém hodnot a ideálů, ale i všechny konflikty, napětí, úzkosti, jimiž ve svém vztahu k dítěti vychovatel prochází (1992, s. 60).

Čáp, Boschek (1994, s. 13) poukazují na tři základní skupiny faktorů, které ovlivňují způsob výchovy: společenskohistorické podmínky od ekonomických, politických a kulturních až po výchovné tradice - osobní zkušenosti a vlastnosti rodičů vychovávaných dětí, jejich chování, zvláště ve vztahu k rodičům.

Čáp, Mareš (2001) se z osobnosti rodičů zaměřili na jejich temperament, který je značně závislý na dědičnosti, a z toho podle nich vyplývá do jisté míry i způsob výchovy.

3.3. Chyby ve výchově

Při výchově se často setkáváme také se škodlivými styly výchovy, které jsou nevhodné pro vývoj dítěte.

1. Výchova rozmazlující – rodiče respektují a plní každé přání dítěte.
2. Výchova zavrhuující – dítě často z chování rodičů cítí negativní postoje, setkává se s pocitem odmítání a nesouhlasu.
3. Výchova nadměrně ochraňující či starostlivá – starostliví rodiče ve snaze bránit dítě před každodenním rizikem překračují hranice, brání dítěti v získávání základních dovedností, které jsou nutné pro zvládnutí rizikových situací.
4. Výchova perfekcionista – převažuje úsilí o dokonalost, dítě je přetěžováno a jsou na ně kladeny požadavky, které svou náročností neodpovídají jeho věku a mnohdy ani možností.
5. Výchova nedůsledná – je vedena od striktních zákazů, přísnosti až na druhé straně k benevolenci a uvolněnosti. Často k této formě výchovy dochází při odlišném způsobu výchovy u otce a matky.

6. Výchova zanedbávající, týrající, zneužívající, deprivující – při tomto způsobu výchovy dochází k ohrožení vývoje dítěte.

Děti jsou ovlivněny příkladem rodičů, učitelů i ostatních výchovných pracovníků. Napodobují gesta, řeč, mimiku a v neposlední řadě i životní styl, názory, způsob života, řešení obtížných životních situací. Dětská osobnost se vytváří napodobováním a identifikací a je jím do značné míry ovlivněna i socializační stránka výchovného procesu. Pomocí modelu dítě poznává charakter, hodnotové orientace, morální principy v konkrétní podobě se silným emočním zabarvením. To vybízí k napodobování modelu, usnadňuje interiorizaci morálního principu a jednání v souladu s ním. Proto model působí zpravidla silněji než samotné slovní působení (Čáp, 1993).

V napodobování nacházíme působení jak pozitivních, tak i negativních modelů. Negativní model je mnohdy výborným výchovným prvkem, neboť působí jako odstrašující příklad. U některých jedinců je však tento prvek neúčinný, neboť může dojít ke ztotožnění s tímto modelem a převzetí jeho morálních principů, které jsou ve společnosti nežádoucí. „Život před člověka staví mnoho rozmanitých problémů, s nimiž si často neví rady; právě napodobování toho, jak se druzí chovají v podobné situaci, bývá nejsnazším východiskem. Navíc je napodobování podporováno i odměnami a tresty: dítě se brzy přesvědčí o tom, že je často odměňováno a chváleno, pokud se chová stejně jako druzí, kdežto trest následuje v situacích, kdy se odlišilo.“ (Čáp, 1993)

Být dobrým rodičem vyžaduje dostatek empatie, trpělivosti, ale i spolehlivosti a konzistentnosti. Výchova by měla vést vždy k tomu, aby dítě bylo nezávislé, zodpovědné a zároveň spolehlivé. Někdy je k tomu zapotřebí odklonit se od zažitých vzorů, jindy je naopak dobré vzpomenout si na své vlastní dětství.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Základním výzkumným problémem, který je řešen, je zmapování míry užívání svobody a autority v rodinách žáků základních škol. Vymezování hranic ve výchově považujeme za naprosto nezbytné. Když děti nemají jasné a pevné hranice, ztrácejí pocit bezpečí. Když zjišťují, že hranice někdy platí a jindy tak docela ne, vyvolává to v nich nejistotu a úzkost a odpovědí na to může být i agresivní chování. Zaměřovat se budeme na uplatňování rodičovské autority v rodině.

Cílem šetření je zjistit, zda je dětem poskytnuta dostatečná svoboda, ale i to, zda mají nastaveny mantinely.

V rámci výzkumu budou řešeny následující výzkumné problémy:

VP1: Jaká je míra užívání svobody ve výchově?

VP2: Jaká je míra užívání autority ve výchově?

VP3: Jak se liší tato úroveň dle proměnných (pohlaví, věk, vzdělání).

2. DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V teoretické části jsme popsali a charakterizovali problematiku míry svobody ve výchově dětí. Zabývali jsme se různým pojetím autority, autoritou učitele a rodičovskou autoritou, výchovou a výchovnými styly rodičů. V praktické části jsme se zaměřili na výzkum pomocí kvantitativní metody provedené dotazníkovým šetřením mezi rodiči žáků 5. tříd základních škol v Uherském Hradišti. Naším cílem je objasnění jevů na základě vědecké teorie a ověření hypotéz.

2.1. Výzkumné cíle

Za cíl provedeného šetření jsme si stanovili zmapovat, jakou míru užívání svobody a autority preferují v rodinách žáků základních škol. Dalším cílem bude zjistit, jak se liší úroveň svobody a autority dle sledovaných proměnných.

2.2. Hlavní a vedlejší výzkumné otázky a hypotézy

1. Jaká je míra užívání svobody ve výchově?
 - 1.1. Jak se liší zjištěná míra svobody dle pohlaví?
H1: Úroveň svobody se liší dle pohlaví.
 - 1.2. Jak se liší zjištěná míra užívání svobody dle věku?
H2: Úroveň svobody se liší dle věku.
 - 1.3. Jak se liší zjištěná míra užívání svobody dle vzdělání?
H3: Úroveň svobody se liší dle vzdělání.

2. Jaká je míra užívání autority ve výchově?
 - 2.1. Jak se liší zjištěná míra autority dle pohlaví?
H4: Úroveň autority se liší dle pohlaví.
 - 2.2. Jak se liší zjištěná míra autority dle věku?
H5: Úroveň autority se liší dle věku.
 - 2.3. Jak se liší zjištěná míra autority dle vzdělání?
H6: Úroveň autority se liší dle vzdělání.

2.3. Definice proměnných

Při formulaci výzkumných otázek a hypotéz jsme definovali následující výzkumné šetření (čísla uvedená v závorkách představují kódy, se kterými bylo v rámci statistických analýz pracováno):

Pohlaví: nominální proměnná, odpověď na otázku č. 1 v dotazníku, zdali je respondent (1) muž nebo (2) žena.

Věk: intervalová proměnná, odpověď na otázku č. 2 v dotazníku, respondenti uvedli věk v letech. Překódujeme proměnnou věk do skupin 32-39 let (1), 40-47 let (2), 48-55 let (3).

Vzdělání: ordinální proměnná, odpověď na otázku č. 3 v dotazníku, zdali má respondent nejvyšší dosažené vzdělání ZŠ (1), SŠ (2) nebo VŠ (3).

Specifická metrická proměnná měřící míru autority- otázka v dotazníku č. 4, 6, 8, 12, 13, 16, 17, specifická metrická proměnná měřící míru svobody - otázka č. 5, 7, 9, 10, 11, 14, 15 v dotazníku. Respondenti volili odpověď na škále v rozsahu 1 - 6. Čísla znamenají: 1 (zcela nesouhlasím), 2 (nesouhlasím), 3 (spíše nesouhlasím), 4 (spíše souhlasím), 5 (souhlasím) a 6 (zcela souhlasím). Pro zpracování a odpověď na stanovené hypotézy jsou tyto proměnné převedeny na proměnné ordinální nabývající kategorií 1. nízká míra projevu svobody (zcela nesouhlasím, nesouhlasím), 2. střední míra projevu svobody (spíše nesouhlasím, spíše souhlasím), 3. vysoká míra projevu svobody (souhlasím, zcela souhlasím), 1. nízká míra projevu autority (zcela nesouhlasím, nesouhlasím) 2. střední míra projevu autority (spíše nesouhlasím, spíše souhlasím) 3. vysoká míra projevu autority ((souhlasím, zcela souhlasím).

2.4. Výzkumný soubor

Výzkum byl prováděn na prvním stupni základních škol v Uherském Hradišti. Město Uherské Hradiště disponuje počtem šesti škol, které navštěvuje 2 275 žáků. Pro náš výzkum jsme oslovili rodiče dětí pátých tříd. Je to věková skupina, kdy si děti osvojují sociální dovednosti. Jedenáctý rok završuje období, které bývá u většiny dětí poměrně bez problémů, a to mladší školní věk. Dítě se dokáže dobře ovládat, tlumit svou spontánnost a je schopno logicky myslet. V jedenácti letech se objevují první známky

dospívání. Rodiče už nejsou jedinými vzory. Stávají se jimi učitelé, trenéři, anebo spolužáci.

Výběr byl uskutečněn formou dostupného výběru. Osloveni byli rodiči žáků pátých tříd, výběrovým souborem se stali ti, kteří se výzkumu zúčastnili. Tento soubor tvoří 101 respondentů. Z toho mužů 34 (34%) a 67 žen (66%).

Tabulka 1 - Zastoupení respondentů dle pohlaví

Kategorie	Tabulka četností: pohlaví (vyhodnocení dotazníku)			
	Četnost	Kumulativní četnost	Rel.četnost	Kumulativní rel.četnost
1-muž	34	34	33	33
2-žena	67	101	66	99
ChD	1	102	1	100

2.5. Výzkumná metoda

Pro účely dotazníkového šetření jsme sestavili dotazník, jedná se kvantitativní výzkum. Bylo třeba sestavit vhodný dotazník, pomocí nějž bude zjišťován způsob výchovy v rodině. Dotazníky jsme rozdali rodičům na třídních schůzkách. Rodičům, kteří se nedostavili, byly zaslány prostřednictvím dětí. Dotazník (viz příloha) se skládá ze 17-ti uzavřených otázek. Respondenti zaznamenávají stupeň svého souhlasu nebo nesouhlasu s výrokem dané položky. Podstatou dotazníku je zjištění dat a informací o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problematice, která nás zajímá.

2.6. Způsob zpracování dat

Výzkumné šetření bylo založeno na kvantitativním metodologickém přístupu, byly zvoleny následující metody zpracování dat. Popis dat byl znázorněn prostřednictvím tabulek četnosti, grafické metody zobrazením dat (histogram). Ačkoliv výzkumné otázky a hypotézy v sobě nesou formulaci (vyjádření) "míry" nejde o pojem metrické proměnné, ale její převedení na ordinální kategorie. Ačkoliv byla původní stupnice metrická, tuto míru jsme dále rozdělili na pořadové kategorie.

Při testování hypotéz byla stanovena hladina významnosti 0,05. Data byla zpracována ručním výpočtem testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Tento test byl zvolen na základě testování nominálních proměnných (Chráška, 2007).

Ve vyhodnocování dat jsme použili tři typy grafů. Jedná se o koláčový graf (vzdělání základní/středoškolské/vysokoškolské), histogram (věk respondentů), sloupcový graf (míra a úroveň svobody a autority).

Pro vyhodnocování dat získaných z dotazníků jsme použili programy *STATISTICA* a *MICROSOFT EXCEL 2010.*

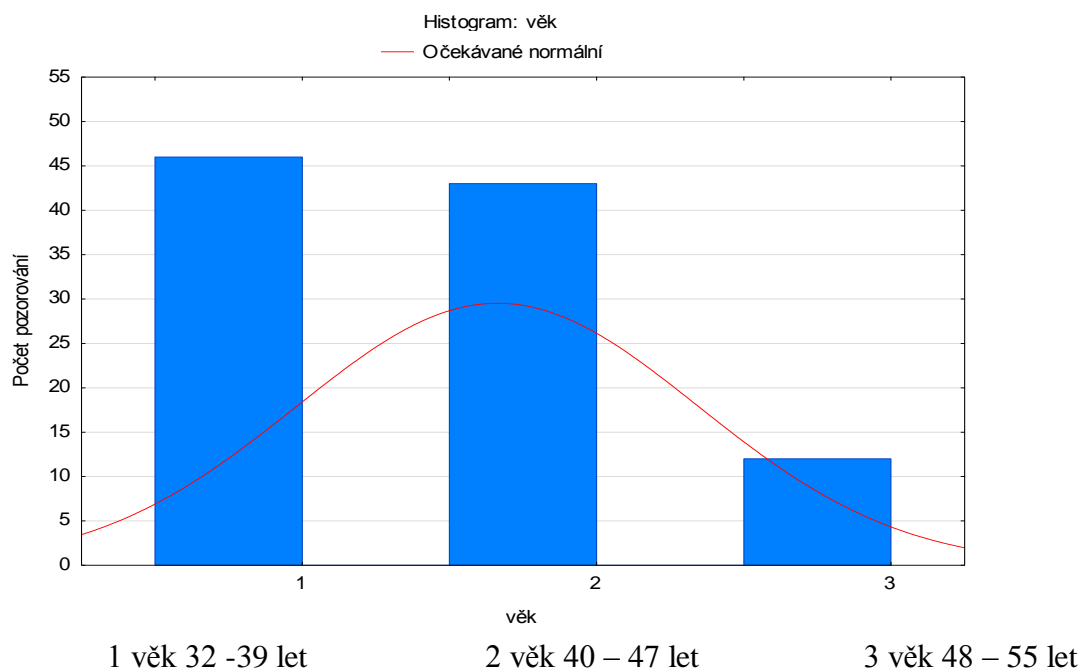
3. ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Nejdříve jsme provedli revizi datové matice vyplněných dotazníků. Pak jsme dotazníky vyhodnotili, vypočítali jsme deskriptivní statistiku (četnost). Výpočty jsme seřadili do tabulek.

Tabulka 2 - Zastoupení respondentů dle věku

Kategorie	Tabulka četností (vyhodnocení dotazníku)			
	Četnost	Kumulativní četnost	Rel. četnost	Kumulativní rel. četnost
1 32-39 let	46	46	45,10	45,10
2 40-47 let	43	89	42,16	87,26
3 48-55 let	12	101	11,76	99,02
ChD	1	102	0,98	100,00

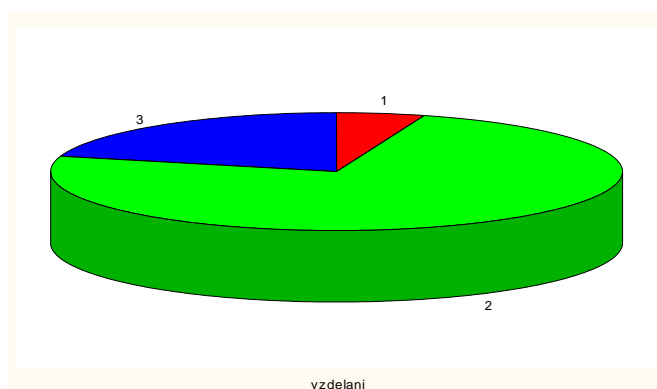
Graf 1 - Věk respondentů

Věk rodičů se pohybuje mezi 32 a 55 lety. Průměrný věk rodičů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření je 39,82 let.

Tabulka 3 - Zastoupení respondentů dle ukončeného vzdělání

Kategorie	Tabulka četností: vzdělání (vyhodnocení dotazníku)			
	Četnost	Kumulativní četnost	Rel. četnost	Kumulativní rel. četnost
1 základní	5	5	4,90196	4,9020
2 středoškolské	75	80	73,52941	78,4314
3 vysokoškolské	21	101	20,58824	99,0196
ChD	1	102	0,98039	100,0000

Graf 2- Ukončené vzdělání respondentů

- 1- Základní vzdělání
- 2- Středoškolské vzdělání
- 3- Vysokoškolské vzdělání

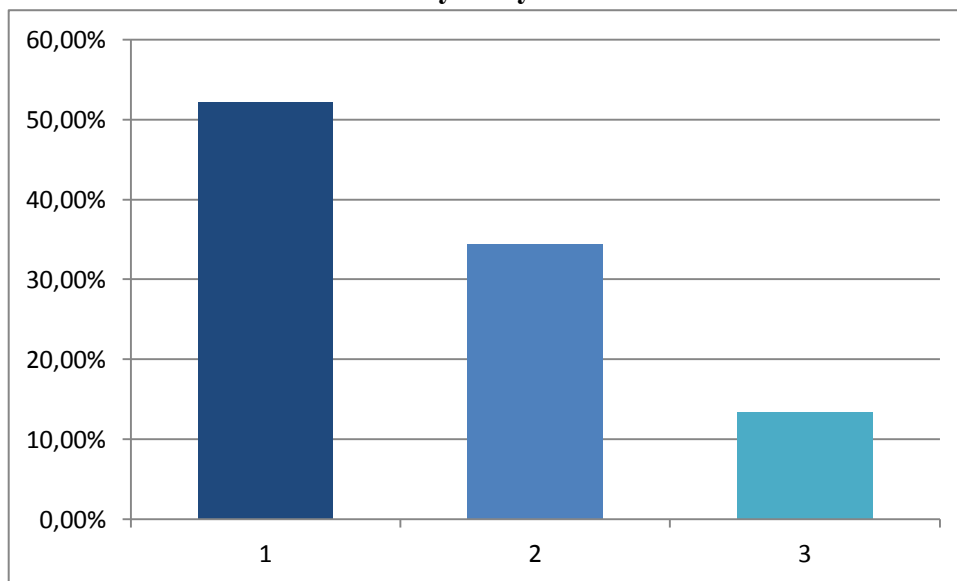
Z grafu vidíme, že nejvíce respondentů má ukončené středoškolské vzdělání, pak následují respondenti s vysokoškolským vzděláním a malá část respondentů má jen základní vzdělání.

1. Jaká je míra užívání svobody ve výchově?

Na začátku výzkumu jsme si stanovili výzkumné otázky. K jednotlivým výzkumným otázkám se vztahují vybrané položky z dotazníku (otázka č. 5, 7, 9, 10, 11, 14, 15).

Tabulka 4 – Volby respondentů

Respondenti	Abs. četnost	Rel. četnost (%)
1 nízká míra	369	52,19
2 střední míra	243	34,37
3 vysoká míra	95	13,44

Graf 3 - Míra užívání svobody ve výchově

Z grafu vyplývá, že respondenti užívají ve výchově nízkou míru svobody.

1.1. Jak se liší zjištěná míra užívání svobody dle pohlaví?

H1: : Úroveň svobody se liší dle pohlaví.

Tabulka 5 - Volby respondentů dle pohlaví

Pohlaví	Abs. četnost	Rel. četnost (%)
1 - muž	1 nízká míra	52,10
	2 střední míra	35,71
	3 vysoká míra	12,18
2 – žena	1 nízká míra	52,24
	2 střední míra	33,69
	3 vysoká míra	14,07

Sestavení hypotéz a výpočet testového kritéria χ^2

H_0 Rozdíly v úrovni míry svobody dle pohlaví neexistují.

H_A Rozdíly v úrovni míry svobody dle pohlaví existují.

Tabulka 6 - Úroveň míry svobody dle pohlaví

Pohlaví	Nízká míra svobody	Střední míra svobody	Vysoká míra svobody	Σ
Muž	124(124,22) ^{0,0004}	85(81,80) ^{0,125}	29(31,98) ^{0,28}	238 ^{0,405}
Žena	245(244,78) ^{0,0002}	158(161,20) ^{0,063}	66(63,02) ^{0,14}	469 ^{0,203}
Σ	369	243	95	707 ^{0,609}

Pro každé pole tabulky vypočítáme hodnotu testového kritéria χ^2 s hodnotou kritickou. Zvolili jsme hladinu významnosti 0,05

Počet stupňů volnosti dle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 2$

$$\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 > 0,609$$

Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria (0,609) s kritickou hodnotou testovaného kritéria $\chi^2 = 5,991 > 0,609$ zjistíme, že je menší, proto přijímáme nulovou hypotézu. Nebyl prokázán významný statistický rozdíl v úrovni míry svobody dle pohlaví respondentů.

Muži i ženy mají srovnatelnou úroveň míry svobody.

1.2. Jak se liší zjištěná míra užívání svobody dle věku?

H2: : Úroveň svobody se liší dle věku.

Tabulka 7- Volby respondentů dle věku

Věk	Abs. četnost	Rel. četnost (%)	
32– 39 let	1-nízká míra	179	55,59
	2-střední míra	100	31,06
	3-vysoká míra	43	13,35
40 – 47 let	1-nízká míra	155	51,83
	2-střední míra	100	33,55
	3-vysoká míra	46	14,62
48 – 55 let	1-nízká míra	34	40,48
	2-střední míra	42	50,00
	3-vysoká míra	8	9,52

Sestavení hypotéz a výpočet testového kritéria χ^2

H_0 Rozdíly v úrovni míry svobody dle věku neexistují.

H_A Rozdíly v úrovni míry svobody dle věku existují.

Tabulka 8 - Úroveň míry svobody dle věku

Věk	Nízká míra svobody	Střední míra svobody	Vysoká míra svobody	Σ
32-39 let	179(167,60) ^{0,775}	100(110,22) ^{0,947}	43(44,18) ^{0,031}	322 ^{1,753}
40 – 47 let	155(156,67) ^{0,018}	100(103,03) ^{0,089}	46(41,30) ^{0,534}	301 ^{0,641}
48 – 55 let	34(43,72) ^{2,161}	42(28,75) ^{6,106}	8(11,52) ^{1,075}	84 ^{9,342}
Σ	368	242	97	707 ^{11,736}

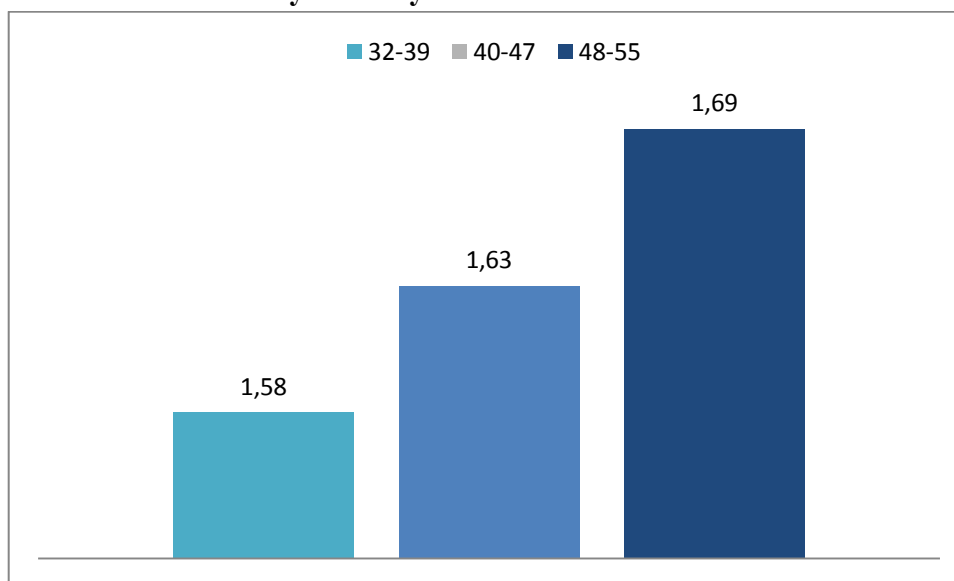
Pro každé pole tabulky vypočítáme hodnotu testového kritéria χ^2 s hodnotou kritickou
Zvolili jsme hladinu významnosti 0,05

Počet stupňů volnosti dle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = (3-1) \cdot (3-1) = 4$

$$\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 > 11,736$$

Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria (11,736) s kritickou hodnotou testovaného kritéria $\chi^2 = 9,488 < 11,736$ zjistíme, že je větší, proto můžeme odmítnout nulovou hypotézu. Testem nezávislosti chí-kvadrát bylo prokázáno, že mezi věkem a úrovní míry svobody existuje statisticky významný rozdíl.

Graf 4 – Úroveň míry svobody dle věku

Z našeho šetření vyplývá, že starší rodiče uznávají vyšší úroveň míry svobody než mladší rodiče.

1.3 Jak se liší zjištěná míra užívání svobody dle vzdělání?

H3: : Úroveň svobody se liší dle vzdělání.

Sestavení hypotéz a výpočet testového kritéria χ^2

H_0 Rozdíly v úrovni míry svobody dle vzdělání neexistují.

H_A Rozdíly v úrovni míry svobody dle vzdělání existují.

Tabulka 9 – Volby respondentů dle vzdělání

Vzdělání	Abs. četnost	Rel. četnost (%)
1 základní		
1-nízká míra	22	62,86
2-střední míra	9	25,71
3-vysoká míra	4	11,43
2 středoškolské		
1-nízká míra	265	50,48
2-střední míra	187	35,62
3-vysoká míra	73	13,90
3 vysokoškolské		
1-nízká míra	82	55,78
2-střední míra	47	31,97
3-vysoká míra	18	12,24

Tabulka 10 - Úroveň míry svobody dle vzdělání

Vzdělání	Nízká míra svobody	Střední míra svobody	Vysoká míra svobody	Σ
základní	22,00(18,27) ^{0,763}	265,00(274,01) ^{0,296}	82,00(76,72) ^{0,363}	369,00 ^{1,422}
středoškolské	9,00(12,03) ^{0,763}	187,00(180,45) ^{0,238}	47,00(50,52) ^{0,246}	243,00 ^{1,247}
vysokoškolské	4,00(4,70) ^{0,105}	73,00(70,54) ^{0,085}	18,00(19,75) ^{0,155}	95,00 ^{0,346}
Σ	35,00	525,00	147,00	707,00 ^{3,015}

Srovnání

Pro každé pole tabulky vypočítáme hodnotu testového kritéria χ^2 s hodnotou kritickou

Zvolili jsme hladinu významnosti 0,05

Počet stupňů volnosti dle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 4$

$$\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 > 3,015$$

Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria (3,015) s kritickou hodnotou testovaného kritéria $\chi^2 = 9,488 > 3,015$ zjistíme, že je menší, proto přijímáme nulovou hypotézu. Nebyl prokázán významný rozdíl v úrovni míry svobody dle vzdělání.

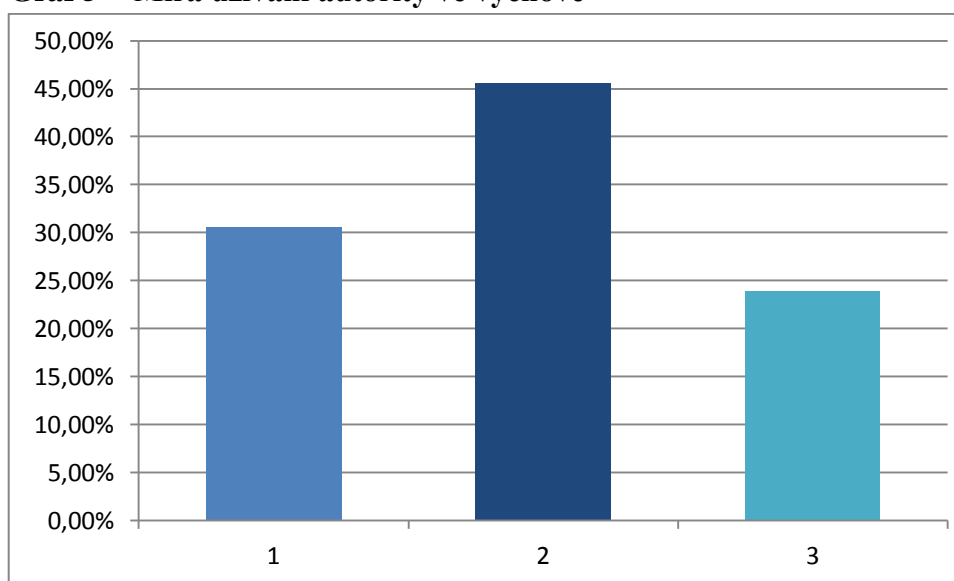
2. Jaká je míra užívání autority ve výchově?

Na začátku výzkumu jsme si stanovili výzkumné otázky. K jednotlivým výzkumným otázkám se vztahují vybrané položky z dotazníku (otázka č. 4, 6, 8, 12, 13, 16, 17).

Tabulka 11- Volby respondentů

Respondenti	Abs. četnost	Rel. četnost (%)
1 nízká míra	216	30,55
2 střední míra	322	45,54
3 vysoká míra	169	23,90

Graf 5 - Míra užívání autority ve výchově

Z grafu vyplývá, že většina respondentů uplatňuje ve výchově střední míru autority.

2.1. Jak se liší zjištěná míra užívání autority dle pohlaví?

H4: : Úroveň autority se liší dle pohlaví.

Tabulka 12 – Volby respondentů dle pohlaví

Pohlaví	Abs. četnost	Rel. četnost (%)	
1 - muž	1 nízká míra	73	30,67
	2 střední míra	97	40,75
	3 vysoká míra	58	24,37
2 – žena	1. nízká míra	143	30,49
	2 střední míra	215	45,84
	3 vysoká míra	111	23,67

Sestavení hypotéz a výpočet testového kritéria χ^2

H_0 Rozdíly v úrovni míry autority dle pohlaví neexistují.

H_A Rozdíly v úrovni míry autority dle pohlaví existují.

Tabulka 13 - Úroveň míry autority dle pohlaví

Pohlaví	Nízká míra autority	Střední míra autority	Vysoká míra autority	Σ
muž	73(70,65) ^{0,078}	97(102,06) ^{0,251}	58(55,28) ^{0,133}	228 ^{0,462}
žena	143(145,34) ^{0,038}	215(209,94) ^{0,122}	111(113,72) ^{0,065}	469 ^{0,225}
Σ	216	312	169	697 ^{0,687}

Pro každé pole tabulky vypočítáme hodnotu testového kritéria χ^2 s hodnotou kritickou
Zvolili jsme hladinu významnosti 0,05

Počet stupňů volnosti dle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 2$

$\chi^2_{0,05}(2) = 5,991 > 0,687$ proto přijímáme nulovou hypotézu. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl v úrovni míry autority dle pohlaví.

Muži i ženy mají srovnatelnou úroveň míry autority.

2.2. Jak se liší zjištěná úroveň autority dle věku?

H5: : Úroveň autority svobody se liší dle věku.

Tabulka 14 – Volby respondentů dle věku

Věk	Abs. četnost	Rel. četnost (%)	
32– 39 let	1-nízká míra	95	29,50
	2-střední míra	136	42,24
	3-vysoká míra	91	28,26
40 – 47 let	1-nízká míra	93	30,90
	2-střední míra	137	45,51
	3-vysoká míra	72	23,59
48 – 55 let	1-nízká míra	28	33,33
	2-střední míra	49	58,33
	3-vysoká míra	7	8,33

Sestavení hypotéz a výpočet testového kritéria χ^2

H_0 Rozdíly v úrovni míry autority dle věku neexistují.

H_A Rozdíly v úrovni míry svobody dle věku existují.

Tabulka 15 - Úroveň míry autority dle věku

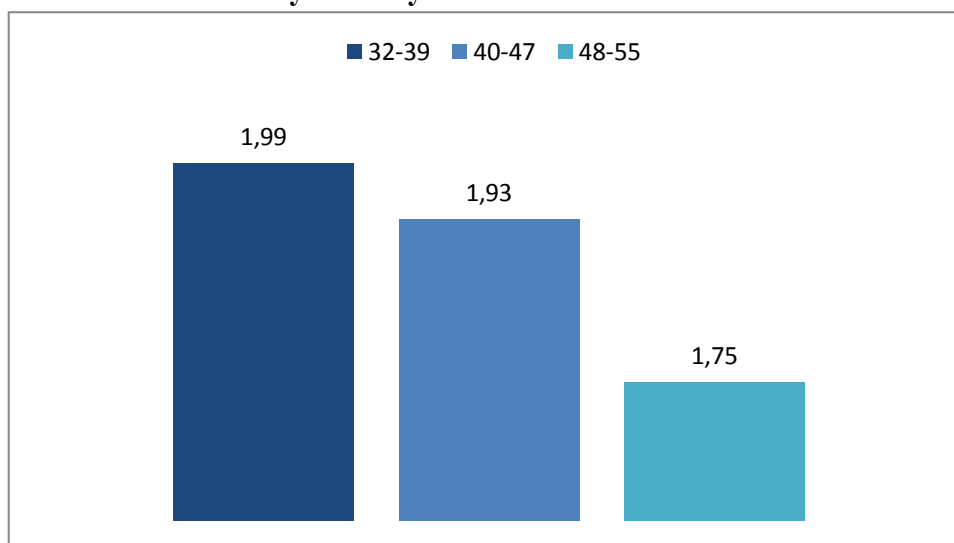
Věk	Nízká míra svobody	Střední míra svobody	Vysoká míra svobody	Σ
32-39 let	95(98,24) ^{0,107}	136(146,45) ^{0,746}	91(77,32) ^{2,420}	322 ^{3,273}
40 – 47 let	93(92,14) ^{0,008}	137(137,35) ^{0,0001}	72(72,51) ^{0,003}	302 ^{0,011}
48 – 55 let	28(25,63) ^{0,219}	49(38,20) ^{3,053}	7(20,17) ^{8,599}	84 ^{11,871}
Σ	216	322	170	708 ^{15,155}

Pro každé pole tabulky vypočítáme hodnotu testového kritéria χ^2 s hodnotou kritickou
Zvolili jsme hladinu významnosti 0,05

Počet stupňů volnosti dle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = (3-1) \cdot (3-1) = 4$

$$\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 > 15,155$$

Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria (15,155) s kritickou hodnotou testovaného kritéria $\chi^2 = 9,488 < 15,155$ zjistíme, že je větší, proto můžeme odmítnout nulovou hypotézu. Testem nezávislosti chí-kvadrát bylo prokázáno, že mezi věkem a úrovní míry autority existuje statisticky významný rozdíl.

Graf 6 – Úroveň míry autority dle věku

Z našeho šetření vyplývá, že mladí rodiče uznávají vyšší úroveň míry autority než mladší rodiče.

2.3. Jak se liší zjištěná míra užívání autority dle vzdělání?

H6: : Úroveň autority se liší dle vzdělání.

Sestavení hypotéz a výpočet testového kritéria χ^2

H_0 Rozdíly v úrovni míry autority dle vzdělání neexistují.

H_A Rozdíly v úrovni míry autority dle vzdělání existují.

Tabulka 16 – Volby respondentů dle vzdělání

Vzdělání	Abs. četnost	Rel. četnost (%)
1 základní		
1-nízká míra	14	40,00
2-střední míra	16	45,71
3-vysoká míra	5	14,28
2 středoškolské		
1-nízká míra	162	30,85
2-střední míra	237	45,14
3-vysoká míra	126	24,00
3 vysokoškolské		
1-nízká míra	40	27,21
2-střední míra	69	47,00
3-vysoká míra	38	26,00

Tabulka 17 - Úroveň míry autority dle vzdělání

Vzdělání	Nízká míra svobody	Střední míra svobody	Vysoká míra svobody	Σ
základní	14(10,7) ^{1,018}	16(15,9) ^{0,001}	5(8,4) ^{1,376}	35 ^{2,395}
středoškolské	162(160,4) ^{0,016}	237(239,1) ^{0,018}	126(125,5) ^{0,002}	525 ^{0,036}
vysokoškolské	40(44,9) ^{0,535}	69(67) ^{0,06}	38(35,1) ^{0,24}	147 ^{0,835}
Σ	216	322	169	707 ^{3,266}

Pro každé pole tabulky vypočítáme hodnotu testového kritéria χ^2 s hodnotou kritickou

Zvolili jsme hladinu významnosti 0,05

Počet stupňů volnosti dle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1) = 4$

$$\chi^2_{0,05}(4) = 9,488 > 3,266$$

Srovnáme-li vypočítanou hodnotu testového kritéria (3,266) s kritickou hodnotou testovaného kritéria $\chi^2 = 9,488 > 3,266$ zjistíme, že je menší, proto přijímáme nulovou hypotézu. Nebyl prokázán významný statistický rozdíl v úrovni míry autority dle vzdělání.

3.1. Shrnutí výsledků výzkumu

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 34 mužů a 67 žen ve věku od 32 let do 55 let. Průměrný věk byl 39,8 let. Z dotazovaných osob mělo nejvíce osob ukončené středoškolské vzdělání, na druhém místě bylo vzdělání vysokoškolské a nejméně osob mělo základní vzdělání. Na začátku výzkumu jsme stanovili hypotézy. Zkoumali jsme míru užívání svobody a míru užívání autority ve výchově. Zjistili jsme, že respondenti nejvíce využívají ve výchově nízkou míru svobody. Šetřením nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi mírou užívání svobody u mužů a žen. Zjišťovali jsme také, zda se liší úroveň svobody dle věku rodičů. Pro účely výzkumu jsme si věk rodičů rozdělili do tří věkových kategorií a to věk 32 – 39 let, 40 – 47 let a 48 – 55 let. Z našeho šetření vyplývá, že mezi věkem a mírou svobody existuje významný rozdíl. Starší rodiče uznávají vyšší míry svobody než mladší rodiče. Souvislost mezi vzděláním a mírou svobody nebyla prokázána.

Při zkoumání míry užívání autority bylo zjištěno, že respondenti nejčastěji využívají ve výchově střední míru autority. Nebyl prokázán významný rozdíl v úrovni míry autority mezi muži a ženami. Zjišťovali jsme míru užívání autority dle věku rodičů a bylo prokázáno, že mezi věkem a mírou užívání autority existuje významný rozdíl. Z našeho šetření vyplývá, že mladí rodiče uznávají vyšší míry autority než starší rodiče. Souvislost mezi vzděláním a mírou užívání autority nebyla prokázána.

DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Šetřením jsme zjistili, že starší rodiče uznávají vyšší míru svobody než mladší rodiče. Příliš volná výchova způsobuje, že se dítě učí přehnaně podléhat svým vlastním impulsům. Doporučili bychom větší informovanost rodičů o volbě a možnostech výchovných stylů a jejich vlivu na budoucí život jejich dítěte. Přínosné by bylo uspořádání přednášek, rozdání propagačních materiálů o výchově. Přednášky by se měl účastnit dětským psycholog nebo dětský lékař. Samozřejmě každé přednášky by mělo být uvedení názorných příkladů z praxe, diskuze k výchovnému stylu, zodpovězení otázek, seznam literatury, případně seznam knih, které se věnují výchovným stylům. Nemůžeme nikomu vnucovat jakým způsobem má vychovávat své dítě, ale můžeme mu poskytnout užitečné informace. Je na každém z rodičů, jaký výchovný styl si zvolí a jakým výchovným stylem své dítě povede.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku svobody ve výchově dětí a uznávání autority.

Teoretická část se na základě studia odborné literatury zabývá různými pohledy na svobodu ve výchově a vzdělávání, různým pojetím autority, autoritou učitele a rodičovskou autoritou, výchovou a výchovnými styly rodičů.

V praktické části této práce jsme si stanovili za hlavní cíl sledovat úroveň svobody a autority ve výchově. Oslovili jsme rodiče žáků pátých ročníků škol v Uherském Hradišti. Jednalo se o ZŠ Unesco, ZŠ Sportovní, ZŠ Mařatice, ZŠ Za Alejí a ZŠ Uh. Hradiště-Jarošov.

Z výzkumu vyplývá, že respondenti užívají ve výchově nízkou míru svobody. Z výsledků výzkumného šetření můžeme vyčíst, že při zkoumání úrovně míry svobody nebyl prokázán významný rozdíl mezi muži a ženami, ale naopak bylo prokázáno, že mezi úrovní míry svobody a věkem rodičů existuje rozdíl. Z našeho šetření vyplývá, že starší rodiče uznávají vyšší míru svobody než mladší rodiče.

Při zkoumání autority ve výchově jsme zjistili, že respondenti užívají ve výchově střední míru autority. Zjišťovali jsme úroveň míry autority dle pohlaví, ale nezjistili jsme významný rozdíl mezi muži a ženami. Bylo prokázáno, že mezi věkem a úrovní míry autority existuje významný rozdíl. Mladí rodiče uznávají vyšší úroveň míry autority než starší rodiče. Souvislost mezi vzděláním a úrovní míry autority nebyla prokázána.

Důvodem benevolentnější výchovy starších rodičů může být to, že děti jsou vychovávány v jiném duchu, rodiče jsou starší, vyznávají jiné hodnoty a jiné metody výchovy. Zatímco příliš přísná výchova vede ke konfliktům, jež mají za následek buď vzpouru nebo neurózu dítěte, přílišná povolnost zase může vést k povahové nezralosti osobnosti.

V bakalářské práci jsme dosáhli všech stanovených cílů a odpověděli jsme na naše výzkumné otázky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993, ISBN 80-7066-534-3.
- ČÁP, Jan a Petr BOSCHEK, *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině-příručka*. Bratislava: Psychodiagnostika, 1994.
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-151-5.
- KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-965-8.
- KOHOUTEK, Rudolf. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: CERM, 1996. ISBN 80-85867-94-x.
- KOŤA, Jaroslav a Richard Jedlička. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Nakladatelství: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0
- KUČEROVÁ, Stanislava. *Problém vztahu autority, hodnot a ideálů pohledem současné mládeže*. In VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita ve výchově: vzestup, pád, nebo pomalý návrat*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-857-3.
- LACINOVÁ, Lenka a Petra ŠKRDLÍKOVÁ. *Dost dobří rodiče, aneb, Drobné chyby ve výchově dovoleny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-442-7.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- MANNIOVÁ, Jolana. *Krize autority rodiny a jej dopady na současní mládež*. In VALIŠOVÁ, Alena. a kol. *Relativizace autority a její dopady a současnou mládež*. 6. vyd. Praha : ISV s.r.o, 2005. ISBN 80-86642-43-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-011-86
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. ISBN 800425236-2.

- MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0852-5 (8. Vydání).
- PAŘÍZEK, Vlastimil. *Učitel a jeho povolání.* Praha: SPN, 1988. ISBN 14-563-88.
- PELIKÁN, Jiří. *Výchova pro život.* Praha: ISV, 1997. ISBN 8085866234.
- PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém.* Ostrava: Amosium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8
- PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-71-78-978-X.
- PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.
- PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I.* Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-61-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita ve výchově: vzestup, pád, nebo pomalý návrat.* Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-857-3.
- VALIŠOVÁ, Alena. *Autorita jako pedagogický problém.* Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-624-4.
- VALIŠOVÁ, Alena a Richard ŠUBRT. *Jak získat a neztratit autoritu, aneb, Proč má maminka vždycky pravdu..* Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-29-1.
- VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu.* Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2282-5.
- PETERKOVÁ, Michaela. *Výchova dítěte v rodině.* [online], ze dne 28.3.2012, dostupný z www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf 1 - Věk respondentů.....	30
Graf 2 - Ukončené vzdělání respondentů.....	31
Graf 3 – Míra užívání svobody ve výchově.....	32
Graf 4 – Úroveň míry svobody dle věku.....	34
Graf 5 – Míra užívání autority ve výchově.....	36
Graf 6 – Úroveň míry autority dle věku.....	39

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Zastoupení respondentů dle pohlaví	28
Tabulka 2 - Zastoupení respondentů dle věku.....	30
Tabulka 3 - Zastoupení respondentů dle ukončeného vzdělání	31
Tabulka 4 - Volby respondentů.....	31
Tabulka 5 - Volby respondentů dle pohlaví.....	32
Tabulka 6- Úroveň míry svobody dle pohlaví.....	33
Tabulka 7 - Volby respondentů dle věku.....	33
Tabulka 8- Úroveň míry svobody dle pohlaví.....	34
Tabulka 9 - Volby respondentů dle vzdělání.....	35
Tabulka 10 - Úroveň míry svobody dle vzdělání	35
Tabulka 11 - Volby respondentů.....	36
Tabulka 12 - Volby respondentů dle pohlaví.....	37
Tabulka 13 - Úroveň míry autority dle pohlaví.....	37
Tabulka 14 – Volby respondentů dle věku	38
Tabulka 15 - Úroveň míry autority dle věku	38
Tabulka 16 – Volby respondentů dle vzdělání.....	39
Tabulka 17 - Úroveň míry autority dle vzdělání	40

SEZNAM PŘÍLOH

P1

Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO ZJIŠŤOVÁNÍ ZPŮSOBU VÝCHOVY V RODINĚ.

Dobrý den.

Jsem studentkou UTB ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Chtěla bych Vás touto cestou požádat o vyplnění krátkého dotazníku, který mi velmi pomůže při vypracování mé bakalářské práce, ve které se zabývám výchovnými styly v rodinách s dětmi. Veškeré odpovědi jsou anonymní a budou sloužit pouze k potřebám mé bakalářské práce. U každé otázky (1 –17) vyznačte křížkem **X** jednu z možností. U otázky 4 – 17 zaznačte svůj souhlas na stupnici 1 až 6. Čísla znamenají: 1 (zcela nesouhlasím), 2 (nesouhlasím), 3 (spíše nesouhlasím), 4 (spíše souhlasím), 5 (souhlasím) a 6 (zcela souhlasím).

Předem děkuji za Vaši spolupráci a čas!

1 Jste: muž žena

2. Kolik je Vám let? let

3. Jaké je Vaše nejvyšší dokončené vzdělání? základní středoškolské Vysokoškolské

	zcela nesouhlasím			zcela souhlasím		
4. Svému dítěti podrobně určuji, co má dělat.	1	2	3	4	5	6
5. Nechám své dítě dělat, co ho baví, i když by mělo pomáhat při domácích pracích.	1	2	3	4	5	6
6. Chci vždy přesně vědět, co a jak dítě dělá.	1	2	3	4	5	6
7. Velmi málo kontroluji, zda dítě plní mé příkazy a dodržuje mé zákazy.	1	2	3	4	5	6
8. Očekávám, že mě dítě okamžitě poslechne.	1	2	3	4	5	6
9. Často se dítěti podaří umluvit mě, a tím se vyhne povinnostem nebo trestu.	1	2	3	4	5	6
10. Nesnažím se rozhodovat za svoje dítě.	1	2	3	4	5	6
11. Dítě si může často dělat, co chce.	1	2	3	4	5	6
12. Dítěti často něco příkazuji nebo zakazuji.	1	2	3	4	5	6
13. Zastávám se svého dítěte, když něco neumí nebo něco provede.	1	2	3	4	5	6
14. Dovolím mu chodit, kam se mu líbí."	1	2	3	4	5	6

15. Dovolím dítěti chodit k jídlu a spát v takovou dobu, kdy mu to vyhovuje.	1	2	3	4	5	6
16. Nedovolím dítěti běhat venku s jinými dětmi a dělat to, co ostatní.	1	2	3	4	5	6
17. Pokud neposlechne, potrestám ho.	1	2	3	4	5	6